

УДК 341:323.282

Тарас Степанович ВАЙДА,

кандидат педагогічних наук, доцент,

професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін

інституту права та безпеки

Одеського державного університету внутрішніх справ;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4355-5685>

РОСІЙСЬКА ФЕДЕРАЦІЯ ЯК СУЧАСНА ДЕРЖАВА-ТЕРОРИСТ ЗА КРИТЕРІЯМИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Актуальність проблеми. Нічим не виправдана та не спровокована агресія росії проти України, відкрита фаза якої триває вже понад чотири роки (латентна – понад дванадцять років), безсумнівно, дає підстави назвати рф не тільки державою-агресором [1], а й терористичною державою. Цей підхід повністю відповідає нормам та духу Женевської декларації про тероризм (1987) [2]. Разом з тим, для юридичного визнання росії державою-терористом потрібне відповідне рішення Міжнародного суду ООН у м. Гаазі.

Під державним тероризмом нами розуміється насилля з боку держави, яке не має законодавчого або судового забезпечення та може практикуватись державними силовими структурами як всередині держави (проти її внутрішніх ворогів – опозиції), так і за її кордонами аж до проведення спеціальних операцій проти інших держав. Тероризм походить від державницької системи структурного насильства та панування, яка: 1) заперечує право на самовизначення народів; 2) спричиняє грубі та послідовні порушення фундаментальних прав людини своїм громадянам; 3) здійснює військову агресію та відкрите чи таємне втручання, спрямоване проти територіальної цілісності чи політичної незалежності інших держав.

Існує низка міжнародних конвенцій, які спрямовані на боротьбу з цим негативним соціальним явищем [2; 3; 4 та ін.]. Що стосується критеріїв терористичної держави (одинадцять ознак, яким вона має відповідати, – *уточнено нами*), то вони визначені біля сорока років тому в *Женевській декларації про тероризм* – в міжнародному акті чітко вказано протиправні дії/діяльність країни, які потрапляють під поняття «державний тероризм» (відповідно, держава визнається терористичною). Цей міжнародний документ був прийнятий на Женевській конференції з питань тероризму 21 березня 1987 року і схвалений на Генеральній асамблеї ООН 29 травня того ж року. Як виявилось, дії сучасної Росії повністю відповідають кожному з цих критеріїв. Проведемо аналіз та обґрунтуємо таку точку зору з врахуванням визначених критеріїв Женевської декларації про тероризм (1987), які проявляються у сучасних умовах на прикладі російсько-української війни.

1. Практика поліцейської держави щодо домінування над власним народом через страх шляхом стеження, зриву групових зустрічей, контролю над ЗМІ, побиття, тортур, неправомірних і масових арештів, фальшивих звинувачень і чуток, показових судів, вбивств, страт без судів і смертної кари [2].

Як зазначає А. Кузьмін, перераховувати злочини з цієї категорії у Росії можна дуже довго: розгін мітингів та масові арешти на Болотній площі; вбивство Бориса Немцова, Ганни Політковської, Галини Старовойтової; отруєння Олександра Литвиненка; спроба отруєння Скрипалів (колишнього офіцера ГРУ рф Сергія Скрипаля та його доньки Юлії) та Олексія Навального; показовий суд над Олексієм Навальним після сфальшованого звинувачення; переслідування та закриття неугодних ЗМІ – все це лише окремі віхи на шляху Росії до стану терористичної держави за роки правління В. Путіна. Події на Болотній площі у 2012 році обернулися тюремними термінами та посиленням репресій

через російське законодавство про мітинги [5]. Деякі аналогічні приклади дій військовослужбовців держави-агресорки на тимчасово окупованій території України нами розглянуті у попередніх роботах [6, с. 1-14; 7, с. 22-32].

2. Введення або транспортування ядерної зброї державою на / або через територію чи територіальні води інших держав або в міжнародні води [2].

Росія розгорнула на території окупованого Криму біля сорока носіїв ядерної зброї. Ще в 2014 році міністр закордонних справ країни-агресора С. Лавров сказав, що Росія вважає своїм правом розміщувати ядерну зброю в Криму в разі потреби.

3. Військові навчання чи маневри, що проводяться однією державою поблизу іншої держави з метою загрози політичній незалежності чи територіальній цілісності цієї іншої держави [2].

Військові навчання поблизу кордонів України, у тому числі і на території Білорусі, які проводилися безперервно протягом багатьох останніх років перед вторгненням в Україну, в результаті чого такі маневри переросли у повномасштабну збройну агресію проти України (проведення т. зв. спеціальної військової операції РФ в Україні – *уточнено нами*). Наслідком таких дій жертвами стали сотні мирних жителів, зруйновані міста та пошкоджена інфраструктура в багатьох регіонах – це вже доконаний факт не тільки для громадян України, а й міжнародної спільноти.

4. Збройний напад збройних сил держави на об'єкти, які створюють ризик для цивільного населення, яке проживає в іншій державі (наприклад, бомбардування різних регіонів України, а не тільки прифронтових) [2].

Це стосується злочинів, які скоєні Росією в Україні за останні роки, як-от захоплення Запорізької атомної станції, руйнування Каховської ГЕС, знищення в період зимового періоду ТЕЦ та інших теплогенеруючих об'єктів критичної інфраструктури, збиття росіянами літака МН17 над Донбасом та ін. – цих прикладів вистачає, аби влаштувати загрозу не лише для населення України, а й усій Європі та світу.

5. Створення та підтримка збройних загонів найманців з метою знищення суверенітету іншої держави [2].

З 2014 року Росія відкрито підтримувала збройні формування терористичних організацій ДНР та ЛНР. Власне, вона сама їх створила, укомплектувала загони «шахтарів» та «трактористів» й утримувала в подальшому. Це стосується також залучення в якості найманців у російсько-українській війні військових з Південної Кореї та інших країн, військові підрозділи Вагнера тощо.

6. Вбивства, замаху та змови, спрямовані державою проти офіційних осіб інших держав або національно-визвольних рухів, незалежно від того, здійснюються вони за допомогою військових ударів, загонів спеціальних сил або таємних операцій «розвідувальних сил» чи їхніх агентів третьої сторони [2].

Наприклад, було попереджено кілька спроб замаху на Президента України Володимира Зеленського, здійснено вбивства відомих державних/громадських діячів Ірини Фаріон, депутата Верховної Ради України Андрія Парубія. В історії України також є таємниче отруєння кандидата в Президенти України Віктора Ющенка, знищення лідера національно-демократичного руху В'ячеслава Чорновола.

7. Таємні операції розвідувальних чи інших державних сил, спрямовані на дестабілізацію чи підпорядкування іншої держави, національно-визвольного руху чи міжнародного мирного руху [2].

Головна таємна операція, спрямована на дестабілізацію та підпорядкування України, відбулася у лютому-березні 2014 року в Автономній Республіці Крим, внаслідок чого півострів був анексований. Окрім того, російські силовики влаштували розстріли мирних мітингувальників на Майдані Незалежності (м. Київ). ФСБ РФ активно працювала та продовжує працювати (станом на сьогоднішній день) на окупованих територіях

України, впроваджує своїх агентів в різні органи державної виконавчої влади, проводить референдуми «під дулами автоматів» тощо.

8. Кампанії дезінформації РФ, спрямовані на дестабілізацію держави України або формування суспільної підтримки економічної, політичної або військової сили чи залякування, спрямовані проти іншої держави [2].

З 2014 року переважна більшість російських ЗМІ займаються навіть не дезінформацією росіян чи українського народу, а прямою пропагандою, спрямованою на дестабілізацію ситуації в Україні. В Україні рф витратила мільярди доларів на підтримку своєї п'ятої колони та політичних рухів російського спрямування. Російська «Нова газета» з посиланням на відомості з відкритих джерел й інформацію від російських чиновників підрахувала: Кремль за останні 20 років витратив на підкорення України \$103 млрд (йдеться про період до 2014 року), \$32 мільярди – на сепаратистські регіони [4].

9. Продаж зброї для продовження регіональних війн та блокування політичного вирішення конфліктів [2].

З 2014 року Росія відкрито підтримувала збройні формування терористичних організацій «ДНР» та «ЛНР». Щоправда, зброя, швидше за все, не продавалася, а постачалася безкоштовно своїм же силовикам та найманцям, які воювали під виглядом сепаратистів проти України.

10. Скасування громадянських права і свобод, положень конституції та законів під приводом протидії тероризму [2].

У Росії сьогодні вже закриті всі опозиційні ЗМІ, а тим медіа, які працюють, – наказано висвітлювати бойові дії в Україні, посиляючись лише на офіційні російські джерела з «переможними» наративами; в рф заблоковано соцмережа фейсбук; прийнято закон, який передбачає кримінальну відповідальність за «неправильну» інформацію про смертність російських військових в Україні. Тобто за повідомлення про справжню кількість загиблих російських солдатів в Україні журналіст або блогер може потрапити за ґрати, адже місцева влада досі не визнає реальних масштабів воєнної катастрофи в Україні.

11. Розробка, випробування та розгортання ядерної і космічної зброї, що підвищує ймовірність геноциду та екоциду, котрі прирікають людство на постійний страх [2].

У Росії для повітряно-космічних сил розробляють авіаційну гіперзвукову ракету Х-95 великої дальності. Технічні характеристики нової ракети не наводяться, проте відомо, що гіперзвукові ракети Х-47М «Кинжал», якими були завдані удари по українських аеродромах, мають швидкість до 12 махів (1 мах – швидкість звуку, 1224 км/год) і дальність польоту понад 2 тис. км. Одне з основних вимог міноборони рф до технічних характеристик нової гіперзвукової ракети для повітряно-космічних сил Х-95 – ще більша швидкість і здатність вражати об'єкти на відстані не менше 5,5 тис. км [5].

Для визнання будь-якої держави терористичною необхідно подати відповідний позов до Міжнародного суду ООН в м. Гаазі. Як, наприклад, позов України щодо порушення Росією Міжнародної конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму. Після позитивного рішення суду країна офіційно визнається терористичною державою, на неї накладають певні санкції (очевидно, це будуть санкції не економічного, а політичного характеру, за словами колишнього міністра закордонних справ України П Клімкіна) [5]. На думку колишнього дипломата, українські юристи вже працюють над складанням такого позову. І якщо Міжнародний суд його ухвалить та винесе рішення на користь України (сам процес може тривати кілька років – *уточнено нами*), то це буде небачений у світовій історії випадок.

Поки що у світі офіційно терористичних держав немає, є лише чотири держави – спонсори тероризму (Куба, Іран, Сирія та КНДР). Раніше у списку були ще Ірак, Лівія, Народна Демократична Республіка Ємен (країна виключена зі списку у зв'язку з припиненням свого існування) та Судан.

Таким чином, Росія має всі шанси потрапити до цього переліку існуючих країн-ізгоїв за своєю соціально-політичною природою. Щоправда, визнання РФ на світовому рівні терористичною державою навряд чи щось вже додасть до іміджу країни-агресора за результатами проведених попередніх воєн в різних регіонах світу.

У Міжнародному суді ООН розпочалися слухання за позовом України проти Росії у справі щодо звинувачень в геноциді. Росія маніпулює міжнародним правом та, зокрема, Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 1948 року, яка є фундаментальним міжнародним договором у сфері захисту прав людини, та, зокрема, використала її для збройної агресії проти України.

Висновки. Принципи Статуту ООН – якщо їх застосувати в усіх їхніх розгалуженнях – є ефективним інструментом для зміни фактичної політики влади та гегемонії між суверенними державами на політику взаємної поваги. І навпаки, справжній міжнародний тероризм засновується на нав'язуванні волі великих держав слабким країнам шляхом економічного, політичного, культурного та військового панування (на приклади російсько-української війни). Ключем до припинення всіх форм тероризму є розвиток нових відносин між націями та народами, заснованих на непорушній повазі до права народів на самовизначення, а також на економічній, політичній та соціальній рівності у світі.

Список бібліографічних посилань

1. Про Звернення Верховної Ради України до ООН, Європейського Парламенту, Парламентської Асамблеї Ради Європи, Парламентської Асамблеї НАТО, Парламентської Асамблеї ОБСЄ, Парламентської Асамблеї ГУАМ, національних парламентів держав світу про визнання Російської Федерації державою-агресором : постанова Верховної Ради України від 27 січня 2015 року № 129-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-19#n9> (дата звернення: 03.03.2026).

2. Женевська декларація про тероризм, прийнята 21 березня 1987 р., м. Женева, схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 29 травня 1987 р., док. А/42/307. URL: <https://web.archive.org/web/20140827073554/http://www.i-p-o.org/GDT.HTM> (дата звернення: 28.02.2026).

3. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом (ETS № 90) від 27.01.1977, м. Страсбург, Рада Європи (в редакції від 26.02.2009). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#top (дата звернення: 02.03.2026).

4. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005, м. Варшава (в редакції від 22.10.2015). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення: 02.03.2026).

5. Кузьмін А. Одинадцять ознак країни-терориста. Росія їм повністю відповідає. URL: <https://glavcom.ua/publications/odinadcyat-oznak-krajini-terrorista-rosiya-jim-povnistyu-vidpovidaje-828282.html> (дата доступу: 02.03.2026).

6. Vaida T.S. Committing of sexual violence by the aggressor country's servicemen as a problem of human rights violations during the occupation (on the example of the Russian-Ukrainian war, 2022) = Вчинення сексуального насилля військовослужбовцями країни-агресора як проблема порушення прав людини під час окупації (на прикладі російсько-української війни, 2022 рік). *International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy*. 2022. Vol. 1. № 1, pp. 1-14. doi: 10.46299/j.isjpp.20220101.1. URL: <https://isg-journal.com/isjpp/article/view/8/7>.

7. Вайда Т. С., Кузнецов О. І. Небезпечні фактори та забезпечення власної безпеки громадян під час війни (на прикладі перебування особи в полоні внаслідок викрадення військовослужбовцями країни-окупанта). Удосконалення професійної підготовки поліцейських щодо здійснення ефективної службово-бойової діяльності : матеріали круглого столу (м. Херсон, 28 квітня 2022 року) / за заг ред. канд. пед. наук, доц. Вайди Т. С. Одеса: ОДУВС, 2022. С. 22–32.